

LINDA JAIVIN

Σύντομη ιστορία της Κίνας

Μετάφραση: Πέτρος Γεωργίου

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	13
1. Απαρχές: ένα αυγό εκκολάπεται και γεννιέται ένας πολιτισμός.....	24
2. Οι Τζόου: από την ιδανική διακυβέρνηση στα Εμπόλεμα Κράτη.....	35
3. Οι Τσιν: ενοποίηση, τυραννία και τα πάντα κάτω από τον ουρανό	50
4. Οι Χαν: ραδιουργίες, καινοτομίες και μια σύντομη διακοπή	62
5. Η μεγάλη διχόνοια: Τρία Βασίλεια, δύο πολεμίστριες, επτά σοφοί και μία σκόνη πέντε ορυκτών.....	78
6. Οι Τανγκ: από τη χρυσή εποχή στην παντοτινή θλίψη..	96
7. Οι Σονγκ: πρωτοσοσιαλιστές, νεοκομφουκιανιστές και αστική ζωή.....	118
8. Οι Μογγόλοι Γιουάν: από την «ένδοξη σφαγή» στη θεοπέσια πόλη.....	139
9. Οι Μινγκ: μεγαλείο και παρακμή	151
10. Οι Τσινγκ των Μαντσού: ο δύσκολος δρόμος προς τη νεωτερικότητα	176

11. Η δημοκρατία: μεγάλες ελπίδες και αισχρές προδοσίες	212
12. Ιαπωνική εισβολή και εμφύλιος πόλεμος: η δημοκρατία καταρρέει	231
13. Τα χρόνια του Μάο: διαρκής επανάσταση.....	254
14. Η Μεταρρυθμιστική Εποχή: ευημερία και δυσαρέσκεια	291
15. Η Νέα Εποχή του Χσι Τζινπίνγκ: η επικράτηση των Πολεμικών Λύκων	327
Ευχαριστίες.....	351
Σημειώσεις	355
Κατάλογος εικόνων.....	370

Οι σημειώσεις ανήκουν στον μεταφραστή του βιβλίου, εκτός εάν σημειώνεται διαφορετικά.

ΑΠΑΡΧΕΣ

Ένα αυγό εκκολάπτεται και γεννιέται ένας πολιτισμός

Πριν από πολλά πολλά χρόνια, όπως μας λέει ένας κινεζικός κοσμογονικός μύθος, το αρχέγονο χάος συμπυκνώθηκε σε ένα αυγό, που μέσα του οι συμπληρωματικές κοσμικές ενέργειες, Γιν, 陰, και Γιανγκ, 陽, περιέβαλλαν τον τριχωτό, κερασφόρο γίγαντα Πανγκού. Πέρασαν δεκαοκτώ χιλιάδες χρόνια. Ο Πανγκού εκκολάφθηκε, πλήρως σχηματισμένος, κρατώντας έναν πέλεκυ, με τον οποίο διαχώρισε το Γιν και το Γιανγκ. Το Γιν έγινε η γη κάτω από τα πόδια του και το Γιανγκ ο ουρανός. Ο Πανγκού ψήλωνε, οπότε η γη και ο ουρανός απομακρύνονταν μεταξύ τους. Ο Πανγκού πέθανε και η σάρκα του έγινε χώμα, ο ιδρώτας του βροχή, η ανάσα του άνεμος. Το αίμα του έγινε ποταμοί και θάλασσες. Τα μάτια του έγιναν ο ήλιος και η σελήνη. Από τα μαλλιά του γεννήθηκαν φυτά και δέντρα, και οι ψύλλοι από το τρίχωμά του έγιναν ζώα και άνθρωποι.

Πέρασαν αιώνες. Θεότητες που πολεμούσαν μεταξύ τους ρήμαξαν τον ουρανό. Τότε η Νουγούα, η κόρη του ουράνιου Αυτοκράτορα Νεφρίτη, επιδιόρθωσε τον ουρανό με χρωματι-

στές πέτρες. Κάποιοι λένε πως η Νουγκουά δημιούργησε τους ανθρώπους, πλάθοντάς τους από πηλό.

ΠΡΙΝ ΑΠΟ 780.000 ΧΡΟΝΙΑ ΠΕΡΙΠΟΥ ο Κίτρινος Ποταμός έρρεε πολύ πιο κοντά στην τοποθεσία που ονομάζουμε Πεκίνο απ' ό,τι σήμερα και είχε δημιουργήσει μια γόνιμη προσχωσιγενή πεδιάδα. Αγριόχοιροι, βουβάλια, πρόβατα και ελάφια περιπλανιούνταν στα εύφορα λιβάδια γύρω από τον δεύτερο μεγαλύτερο ποταμό της Κίνας, και τα πουλιά φώλιαζαν σε πυκνά δάση με καρποφόρα και οπωροφόρα δέντρα. Στις σπηλιές των γύρω βουνών, ο Άνθρωπος του Πεκίνου (*Homo erectus pekinensis*) και άλλοι πρόγονοι του ανθρώπινου είδους από τη Λίθινη Εποχή αναζητούσαν καταφύγιο από μαχαιρόδοντα αιλουροειδή, λύκους, αρκούδες, λεοπαρδάλεις και άλλα αρπακτικά, που έρχονταν στα πεδινά για να κυνηγήσουν και να συλλέξουν τροφή.

Δύο φυλές, η Χουά και η Χσιά, από τις οποίες θεωρεί ότι κατάγεται η πλειονοτική εθνότητα των Κινέζων Χαν, εγκαταστάθηκαν γύρω από τα μεσαία και τα κάτω τμήματα του ποταμού. Πριν από 13.000 χρόνια περίπου μία από αυτές λάξευσε ένα οστέινο πουλί, μήκους δύο εκατοστών και πάνω σε βάθρο, το οποίο αποτελεί την αρχαιότερη γλυπτή απεικόνιση ζώου στην Ανατολική Ασία.

Η γεωργία σηματοδότησε την έναρξη της Νεολιθικής Εποχής. Οι άνθρωποι καλλιεργούσαν κεχρί στον σχετικά άνυδρο βορρά και ρύζι στα εύφορα εδάφη του νότου. Εξέτρεφαν χοίρους, πρόβατα και βοοειδή και εξημέρωναν άγριους σκύλους.

Αυτό το λαξευτό πουλί, η αρχαιότερη γλυπτή απεικόνιση ζώου στην Ανατολική Ασία, ανακαλύφθηκε το 2020, στον χωμάτινο σωρό που είχε αφήσει ένα συνεργείο γεώτρησης πηγαδιού, στην τοποθεσία Λινγκτζίνγκ της επαρχίας Χενάν.

Έχτιζαν σπίτια από πλίνθους, από ξύλα επιχρισμένα με λάσπη και από πέτρες. Σε κάποια μέρη οι κατοικίες είχαν στιλπνούς ερυθρούς κεραμικούς τοίχους και στέγες από ψημένη λάσπη και ξύλο. Οι άνθρωποι δημιουργούσαν τειχισμένους οικισμούς, που σιγά σιγά εξαπλώθηκαν στις κεντρικές πεδιάδες. Άρχισαν να έχουν περισσότερο ελεύθερο χρόνο και έφτιαχναν κούπες, κύπελλα και μουσικά όργανα από ψημένο πηλό, τα οποία διακοσμούσαν με αφηρημένα μοτίβα και ζωόμορφες παραστάσεις. Λάξευαν νεφρίτη, κάλλαϊ και οστά και κατασκεύαζαν κοσμήματα και αντικείμενα για λατρευτικές ή ταφικές τελετουργίες.

Ένα μεταξωτό ύφασμα που βρέθηκε στην κοιλάδα του Κίτρι-νου Ποταμού, το παλιότερο στον κόσμο, δείχνει ότι το 3630 π.Χ. οι Κινέζοι ασχολούνταν ήδη με τη σπρωτροφία, δηλαδή την παραγωγή μεταξιού. Φαίνεται πως η εκτροφή μεταξοσκωλήκων αποτελούσε εξαρχής γυναικεία ενασχόληση, από τον τεμαχισμό φύλλων μουριάς για τη διατροφή των προνυμφών –του σκόρου

Bombyx mori– έως τη συλλογή των κουκουλιών και το βράσιμο για να χαλαρώσουν τα νήματά τους πριν από το κλώσιμο, τη βαφή και την ύφανσή τους για την κατασκευή ρούχων.

Το μετάξι έμελλε να παίξει σημαντικό ρόλο στη διπλωματία και στο εμπόριο της Κίνας, αλλά και στη μόδα, στις επικοινωνίες και στην τέχνη (υπό μορφή χαρτιού ή καμβά). Όμως πώς σκέφτηκαν αρχικά να βράσουν κουκούλια σκόρου;

Η φροντίδα και η διατροφή των μεταξοσκωλήκων (που τρέφονται με φύλλα μουριάς) αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της σπρωτροφίας, που χρονολογείται από τους νεολιθικούς χρόνους στην Κίνα.

Σύμφωνα με μια παράδοση, η Κυρία Χσιλίνγκ, η κύρια σύζυγος του ημιμυθικού Κίτρινου Αυτοκράτορα, έπινε τσάι κάτω από

μια μουριά όταν ένα κουκούλι έπεσε μέσα στο φλιτζάνι της και άρχισε να ξετυλίγεται. Η Σιλίνγκ έπιασε το λαμπυριστό νήμα και κατάλαβε πως ήταν αρκετά ανθεκτικό για ύφανση.

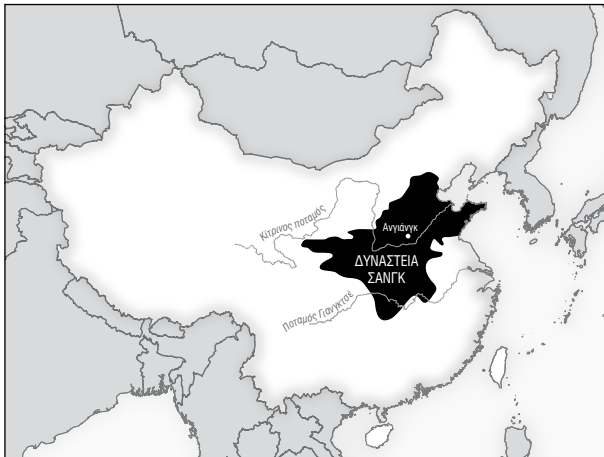
Σύμφωνα με άλλους θρύλους, την ανακάλυψη την έκανε ο σύζυγος της Σιλίνγκ, ο ίδιος ο Κίτρινος Αυτοκράτορας. Παρόμοιοι θρύλοι αποδίδουν σε αυτόν και πολλές άλλες εφευρέσεις, από το κάρο, τη βάρκα, το ξύλινο σπίτι και τον τροχό αγγειοπλαστικής έως το ημερολόγιο, ακόμα και μια φλογέρα από μπαμπού που έπαιζε στον τόνο του τραγουδιού του μυθικού φοίνικα (τοτέμ του νότου, ενώ ο βορράς έχει τον δράκο). Ο Κίτρινος Αυτοκράτορας ήταν σπουδαίος στρατηγός και έδωσε σφοδρές μάχες κατά των αντιπάλων του, στους οποίους συγκαταλέγονταν, όπως λέγεται, κερασφόροι δαίμονες και γίγαντες, για να ενοποιήσει τις φυλές που ζούσαν βόρεια του Κίτρινου Ποταμού.

Από τις παραδόσεις που αποδίδουν στον Κίτρινο Αυτοκράτορα και την επινόηση της γραφής έχει προκύψει η ευρέως διαδεδομένη άποψη ότι η Κίνα έχει 5.000 χρόνια καταγεγραμμένη ιστορία. Όμως η παλιότερη κινεζική γραφή που έχει βρεθεί είναι 3.500 ετών, δηλαδή αποτελεί την τρίτη ή τέταρτη αρχαιότερη στον κόσμο, μετά από εκείνη των Σουμερίων στη Μεσοποταμία, των Αιγυπτίων και πιθανόν των Μινωικών (που ανέπτυξαν το σύστημα γραφής τους περίπου την ίδια εποχή με τους Κινέζους).

Δεν έχει εξακριβωθεί αν ο Κίτρινος Αυτοκράτορας είναι ιστορικό πρόσωπο που, μέσα από τις διαδοχικές αφηγήσεις γύρω από τον βίο του, προσέλαβε θεϊκά χαρακτηριστικά ή αν αρχικά ήταν θεός και αργότερα απέκτησε ανθρώπινη υπόσταση. Λατρεύεται από τον 5ο αιώνα π.Χ. Οι Κινέζοι Χαν θεωρούν γε-

νάρχες τους τον Κίτρινο Αυτοκράτορα και τον διάδοχό του Γιαν Ντι, τον Φλογερό Αυτοκράτορα.

Μια άλλη ημιμυθική δυναστεία, των Χσιά, ξεκίνησε γύρω στο 2100 π.Χ., μετά τη βασιλεία τριών άλλων θρυλικών αυτοκρατόρων, του Γιάο, του Σουν και του Γιου. Τα ιστορικά αρχεία ξεκινούν ουσιαστικά πεντακόσια με εξακόσια χρόνια αργότερα, μαζί με την Εποχή του Χαλκού, αλλά και με τη δυναστεία των Σανγκ, που διήρκεσε πάνω από 600 χρόνια, αρχής γενομένης από τον 16ο αιώνα π.Χ.

Οι Σανγκ κυβέρνησαν τα γόνιμα εδάφη στα κάτω τμήματα του Κίτρινου Ποταμού, με έδρα την πρωτεύουσά τους Ανγιάνγκ στη σημερινή επαρχία Χενάν.

ΑΡΧΕΙΑ ΣΕ ΚΑΥΚΑΛΑ ΚΑΙ ΟΣΤΑ

Οι ηγεμόνες της δυναστείας των Σανγκ ήταν πολεμοχαρείς και άκρως δεισιδαίμονες: λάτρευαν κάμποσους θεούς, στους οποίους πρόσφεραν ανθρωποθυσίες. Είχαν δούλους, συμπεριλαμβανομένων και μουσικών και χορευτών. Ο βασιλιάς είχε μία κύρια σύζυγο και πολλές δευτερεύουσες συζύγους ή παλλακίδες – κατά το μεγαλύτερο μέρος της κινεζικής ιστορίας, οι άντρες που διέθεται τα μέσα να συντηρούν περισσότερες από μία γυναίκες διακαιούνταν να διατηρούν παλλακίδες. (Στην κινεζική γλώσσα, ο άντρας «παίρνει», *τσου*, 娶, σύζυγο, ενώ η γυναίκα «δίνεται», *τζιά*, 嫁, σύζυγος.)

Οι Σανγκ χρησιμοποιούσαν ένα ημερολόγιο που βασιζόταν και στους κύκλους της σελήνης και στο ηλιακό έτος και επινόησαν ένα σύστημα μέτρησης του χρόνου που διαιρούσε τη μέρα σε δύο δωδεκάωρα, το οποίο, με κάποιες αναθεωρήσεις, παρέμεινε εν χρήση τις επόμενες τρεισήμισι χιλιετίες.

Τα γνωρίζουμε όλα αυτά γιατί οι σαμάνοι τους επάλειφαν τη σπάλα βοοειδών και τον κοιλιακό θυρεό (το κάτω μέρος του οστράκου) χελώνων με αίμα, τα θέρμαιναν ώσπου να ραγίσουν και μετά ερμήνευαν τα σχήματα των ρωγμών για να απαντήσουν σε διάφορα ερωτήματα: «Πώς θα είναι οι σοδειές φέτος;», «Να εμπλακώ σε πόλεμο;», «Πονάει το δόντι μου επειδή πρόσβαλα τους προγόνους μου;». Οι σαμάνοι χάραζαν στα οστά τις απαντήσεις τους, στην πιο παλιά αναγνωρισμένη κινεζική γραφή, την *τζιαγκουγουνέν*, 甲骨文, δηλαδή τη γραφή σε όστρακα και οστά, που λέγεται και γραφή των μαντικών οστών.

Τα κινεζικά σύμβολα γραφής μπορεί να είναι εικονογραφι-

κά, οπότε λέγονται εικονογράμματα –ρι, 日, «ήλιος», γιουέ, 月, «σελήνη»-, ή εννοιολογικά, οπότε λέγονται ιδεογράμματα – από τον συνδυασμό του ήλιου και της σελήνης, προκύπτει το *μινγκ*, 明, «λαμπερός». Άλλα κινεζικά σύμβολα γραφής συντίθενται από μια «ρίζα» ή σημασιολογικό στοιχείο –κατά κανόνα μια στιλιζαρισμένη μορφή ενός απλού συμβόλου που δηλώνει μια σημασιολογική κλάση («νεφρίτης», «άνθρωπος», «φωτιά» κ.ο.κ.)– και από ένα φωνητικό στοιχείο, που δηλώνει την προφορά του, αλλά δεν δίνει καμία ένδειξη τονισμού (που, όπως η προφορά, μπορεί να διαφέρει από τόπο σε τόπο).

Το σύμβολο του αλόγου, 馬, *μα*, που είναι κατεξοχήν εικονογραφικό –βλέπεις τα πόδια να καλπάζουν, τη χαιίτη να ανεμίζει–, μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί είτε ως σημασιολογικό στοιχείο είτε ως φωνητικό. Είναι σημασιολογικό στο σύμβολο 馭, *γιου*, που σημαίνει «οδηγώ άρμα που έλκεται από άλογα», και φωνητικό στο σύμβολο 媽, *μα*, «μπτέρα», στο οποίο το σημασιολογικό στοιχείο είναι το 女, «γυναίκα».

Τα μαντικά οστά διηγούνται την ιστορία μιας καταπληκτικής γυναίκας, της Φου Χάο, συζύγου του βασιλιά των Σανγκ, του Γου Ντινγκ (βασ. 1250-1192 π.Χ.). Η Φου Χάο ήταν κυνηγός και πολεμίστρια και κάποτε ηγήθηκε 13.000 αντρών σε μάχη κατά των εχθρών του βασιλιά. (Σύμφωνα με κάποιες πηγές, η προίκα της συμπεριλάμβανε έναν στρατό.) Επίσης προΐστατο σε μαντικές και άλλες τελετές. Ενταφιάστηκε μαζί με τέσσερις πολεμικούς πελέκεις. Ενδέχεται η στρατιωτική δραστηριότητά της να μην ήταν κάτι το ασυνήθιστο για την εποχή, ωστόσο η περιουσία που κατείχε ανεξάρτητα από τον σύζυγό της και η ταφή της

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΣΥΜΒΟΛΩΝ ΓΡΑΦΗΣ

	1. χσιά από κάτω, κάτω από, κάτω	2. μα άλογο	3. ντε αποκτώ, επιτυχάνω	4. τσινγκ κινητικότητα, αυλικός αξιωματούχος
Προϊστορικά σημάδια				
Εγγάραξη σε μαντικά οστά				
Γραφή Μεγάλης Σφραγίδας				
Γραφή Μικρής Σφραγίδας				
Γραφειοκρατική γραφή				
Επισεισυρμένη γραφή				
Κανονική γραφή				
Ημεισεισυρμένη γραφή				

Η γραφή των μαντικών οστών είναι η πιο πρόωπη γραπτή μορφή της κινεζικής. Η κινεζική γραφή, αντίθετα από αυτήν των αλφαβητικών γλωσσών, που χρησιμοποιούν γράμματα για να αναπαραστήσουν φθόγγους, είναι λογογραφική, δηλαδή χρησιμοποιεί σύμβολα για να αναπαραστήσει λέξεις ή ιδέες.*

* Τα κινεζικά σύμβολα γραφής αναπαριστούν λέξεις, οπότε η αναφορά σε «ιδέες» συνιστά πλεονασμό.

σε δικό της μνήμα υποδηλώνουν ότι πιθανόν η κοινωνία των Σανγκ να ήταν σε έναν βαθμό μητριαρχική.¹

Η στενή ενασχόληση της Φου Χάο με το κυνήγι χαρακτήριζε γενικά την άρχουσα τάξη των Σανγκ, που συχνά ενταφιάζονταν μαζί με τα αγαπημένα τους λαγωνικά. Ενίοτε ενταφιάζονταν και μαζί με τους υπηρέτες τους για να έχουν τις ανέσεις τους στη μετά θάνατον ζωή. Ευτυχώς για το υπηρετικό προσωπικό, τελικά επικράτησε το έθιμο να θάβονται αγαλματίδια αντί άνθρωποι.

Ο λαός ήταν λαλίστατος αναφορικά με τη συμπεριφορά των αρχόντων του. Το γνωρίζουμε χάρη σε μία από τις πιο παλιές ποιητικές συλλογές στον κόσμο, το *Βιβλίο των ωδών*, 詩經. Τα ποιήματα και τα δημώδη άσματά της μιλούν για έρωτα και φλερτ, για θλίψη και πένθος, για τις δουλειές του νοικοκυριού και του αγρού, για τη ζωή του στρατιώτη ή της συζύγου του, αλλά και για την εκμετάλλευση των ανθρώπων:

Ούτε σπέρνεις ούτε θερίζεις,
 άρα πώς γεμίζεις τόσα καλάθια στάρι;
 Ούτε κυνηγάς ούτε παγίδες στήνεις,
 άρα πώς κρέμεται ένα ορτύκι στην αυλή σου;
 Ο άνθρωπος ο ανώτερος
 δεν τρώει το ψωμί του καθισιού.²

Η επινόηση της γραφής έδωσε τη δυνατότητα στους ηγεμόνες να κυβερνούν εκτεταμένες επικράτειες, καθώς οι έφιπποι αγγελιοφόροι μετέφεραν από τόπο σε τόπο τις προσταγές τους, γραμμένες σε μετάξι ή σε λωρίδες μπαμπού. Οι προηγμένες επι-

κοινωνίες, σε συνδυασμό με τα άρματα που έλκονταν από άλογα και τη χρήση του ορείχαλκου στα δόρατα και στους πολεμικούς πελέκεις, κατέστησαν τους Σανγκ τρομερή στρατιωτική δύναμη. Όμως οι ηγεμόνες τους έγιναν φαύλοι, βάνανσοι και αμελείς, και ο λαός, που υπέφερε από την κακοδιοίκηση, εξεγέρθηκε. Η συγκεκριμένη δυναστεία έθεσε έτσι ένα μοτίβο που επαναλήφθηκε πολλές φορές στη διάρκεια της μακράς κινεζικής ιστορίας. Οι Τζόου, των οποίων το κράτος ήταν υποτελές στους Σανγκ, στασίασαν και κατέκτησαν το βασίλειο των τελευταίων γύρω στο 1122 π.Χ.

Λέγεται πως οι πρώτοι ηγεμόνες των Τζόου κυβέρνησαν με τόση σοφία ώστε κληροδότησαν στους μετέπειτα ηγεμόνες και στοχαστές τον γρίφο της συγκρότησης μιας κοινωνίας σαν τη δική τους.

Μια περιδιάβαση στην επική κινεζική ιστορία

Η Κίνα, με το κουνγκ φου και το τσάι, τους σοφούς και το μετάξι της, επηρεάζει εδώ και χιλιετίες τη γαστρονομία, το εμπόριο, τη στρατιωτική στρατηγική, την αισθητική και τη φιλοσοφία σε παγκόσμια κλίμακα.

Η κινεζική ιστορία είναι συναρπαστικά χασοτική. Βρίθεται από περιόδους ευημερίας και βίαιες εξεγέρσεις, από επαναστάτες, καθεστωτικούς, αντιφρονούντες και σημαντικές προσωπικότητες. Αλλά και οι γυναίκες της, από τις αρχαίες πολεμίστριες ως τις σουφραζέτες του εικοστού αιώνα, τη διαμόρφωσαν καθοριστικά, ενώ τα προαιώνια φαντάσματά της, η διοικητική διαφθορά και η διχόνοια, εξακολουθούν να στοιχειώνουν τη σημερινή Λαϊκή Δημοκρατία.

Με αφηγηματική δεξιότητα και ιστορική ακρίβεια, η Linda Jaivin προσφέρει το απόσταγμα αυτής της πολυσύνθετης ιστορίας: σε ένα βιβλίο το οποίο διαβάζεται ευχάριστα και περιέχει όσα χρειάζεται να γνωρίζεις αποκαλύπτει μια χώρα εκπληκτικής ποικιλίας, που πρωτοστατεί στις παγκόσμιες εξελίξεις.

ISBN: 978-618-03-2864-6

9 786180 328646

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 82864

metaixmio.gr

ΔΙΑΘΕΣΙΜΟ
ΚΑΙ ΣΕ

e-book